

Iz velikih dni boja za naše življenje

IZ IŽANSKEGA OBMOČJA

Društvo kmetijskih fantov in deklet

1. del

Skorajda pozabljam na Društva kmetijskih fantov in deklet, (DKFD), katera so se ustanovljala v začetku dvajsetih let. Časovno obdobje, katero ni kaj dosti odmaknjeno, pa vendar dovolj, da jih ob pospešenem političnem, tehničnem in gospodarskem razvoju zanemarjamo.

Miselnost takratne inteligence je namreč bila, da kmetu znanje ni potrebno. Še naprej naj obdeluje zemljo, tega znanja pa ima že tako ali tako dovolj.

Še zdaleč pa ni bila istega mnenja preprosta kmečka mladina. Zavedala se je, da s pone časa postajajo vedno bolj ozke. Nemudoma se morajo osvoboditi vsega zastarelega in preživelega.

Na Ižanskem smo že pred prvo svetovno vojno priča prvemu hotenju po izobrazbi. Vsa zahvala gre naprednemu župniku in pisatelju Franu Saleskemu Finžgarju. V Želimljah je organiziral prvo izobraževalno društvo »Luč«.

Vojna je za nekaj let onemogočila nadaljni razvoj izobraževalnih društev, tako po njej pa so se v Golem, Turjaku in Škrlju ustanovila

izobraževalna društva katera so se kasneje preimenovala v DKFD.

Njihovi načrti in cilji so bili jasni. Zavedali so se, da jim primanjkuje veliko uporabnega znanja, katero je bilo za nadaljni razvoj kraja in kmečkega gospodarstva nujno potrebno.

V DKFD so bili vključeni vsi tisti naprednjaki, kateri so se zavedali pomembnosti kmečkega dela in njihove stanovske pripadnosti. Kmalu so spoznali, da od cerkve nimajo kaj dosti pričakovati. Potrebno jim je bilo uporabno in praktično znanje.

Vse pogosteje so organizirali tekmovanja in povorke. Tekmovanja so bila spretnostnega značaja. Tako so se fantje pomerjali v košenju, cepenju drv, gozdarskih veščinah ipd.

Dekleta pa so imela tekmovanja žanjic, tkanja, pletenja, kuhanja in peke.

Navedeno nedolžna tekmovanja bi rekli. Pa vendar je v vrste DKFD stopalo vedno več mladih. Posebno še takrat, kadar so tekmovanja organizirali prav v tistem času, ko se je cerkev trudila s cerkvenimi obredi in maševanjem.

Društva so imela veliko oporo v glasilu Gru-

da. Pričelo je izhajati že leta 1924. Drznost in iskrenost glasila je prav osupljiva, saj že takrat na posebno takten in neposreden način komentira vsaj takratna aktualna in politična dogajanja.

Citiramo le nekaj odlomkov glasila, tako da bo slika še jasnejša:

»DKFD si je zastavilo za glavno nalogo organizirati naš kmečki naraščaj in mu dati v tem možnost skupnega delovanja in medsebojne vzgoje. Dolžnost društva je, da skrbi za praktično vzgojo, oz. izobrazbo kmečke mladine v vseh gospodarskih strokah, za izboljšanje gmotnega, socialnega in kulturnega položaja našega kmečkega stanu. Vzбудiti moramo stanovsko zavest in kmečki ponos...«

»Kdor ne bere sam, sili s svojo nevednostjo in neizobraženostjo v roke ljudskim izkoriščevalcem, ki ga izmозgavajo do smrti...«

Izredno zanimiv je odziv Grude na aktualna politična dogajanja v svetu. Lepo in razumljivo komentira špansko državljansko vojno v letu 1937:

»Vmešavanje Nemčije proti zakoniti španski vladi je koristna generalu Franku, nemška aviacija je v tem prednjačila...«

Vsa DKFD so se povezovala v Zvezo kmetijskih fantov in deklet.

Pri vsem tem pa cerkev ni stala ob strani.

Tako je kler preko katoliške akcije vršil najrazličnejše pritiske preko župnikov na vodstvo ZKFD in društev.

Zaradi očitkov brezverstva in proticerkvenosti je poslal dr. Jože Novak 20. 6. 1929 ljubljanski škofiji resolucijo.

Iz nje citiramo: »Zveza se ne more pri sedanjih razmerah kot celota podrediti katoliški akciji, ker bi s tem izgubila na potrebni samostojnosti... Kjerkoli bodo zveza in njena društva srečala dušnega pastirja, polnega ljubezni do bližnjega, brezoblastnosti, maščevalnosti in enostranske zaslepljenosti, povsod tam bodo zveza in njena društva lepo sodelovala...«

Po tej resoluciji se stvari niso bistveno spremenile. Vsi naprednjaki in člani društev so bili še vedno »črne ovce med pravimi verniki«.

Dela društev so kmalu dobila močan komunistični vpliv, tako nastajajo SKOJ-ovci, ki so prvi polnili vrste partizanov in izvedli veliko drznih akcij med NOB.

Prvo DKFD na območju današnje občine Vič-Rudnik je bilo ustanovljeno že leta 1923 na Brezovici, takoj za njimi pa se ustanovijo po celotnem Ižanskem.

(se nadaljuje)

Ivan Jevc
-Čufi

ZAPIS O ŽIVLJENJU ŽENICE IZPOD ROŽNIKA

Cilkine obletnice

V življenju doživljamo različne obletnice, vesele in žalostne, vsaka od njih nas zaplete v spomine. Tudi za Kikljevo Cilko iz Rožne doline je letošnje leto takorekoč jubilejno. Kar štiri obletnice ji je prineslo: spomladi je minilo štirideset let od moževe smrti, 10. avgusta bi imel njen sin Janez šestdeseti rojstni dan, trinajst dni zatem, 23. avgusta, pa je preteklo štirideseto leto, kar je njen Janez izkrvavel pred okupatorskimi puškami. Pa še ena obletnica čaka letos Cilko - 7. decembra bo imela svoj devetdeseti rojstni dan.

Majhna in drobna je Cilka. Na dlaneh njenih revmatičnih rok je trdo delo vrtnarske delavke iz brazd in brazdic zarisalo čudno zveržen zemljevid. Tudi z nogami ima težave. Nič več ne more na Rožnik po borovnice, po gobe ali kostanj in kar ji je najhujše, tudi svojega ljubega fanta na pokopališču talcev na Žalah, ne more več obiskat.

Domuje v majhni hiški sredi ograjenega travnika, ki je zdaj v lasti Biotehniške fakultete. Ob hiški je brajda in nekaj skrbno negovanih gredic. In potem vseokrog travnik, pa drevesa, zelenje, ljuba tišina.

Solza spomina ali drobec nasmeh

Če je sončno, rada poseđi na klopci pred vrati, plete, šiva, pokramlja s sosedo, ali z otroci, ki jo včasih obiščejo, ji prinesejo šopke in sprašujejo o sinu Janezu. Pred pomembnimi prazniki pridejo tudi predstavniki krajevnega odbora ZZB NOV z darili in toplo besedo. Ti so jo obiskali tudi v avgustu ob 40-letnici sinove smrti. Pomenkuje se z njimi. Njene misli so bistre in v očeh se ji včasih vžge iskrica, da ne veš, ali je to zatajena solza ali čisto drobec nasmeh. Zelo rada bere, saj zdaj utegne, ko ne more več toliko delati. Podnevi bere brez ocal. Naročena je na nekaj časopisov, pa tudi nečakinja ji kaj prinese. Smeje se povedala, da je bila kot naročnica pri Nedeljskem celo izžrebana za nagrado. Povebali so jo na smučarjivo.

Nekdanjih Rožnodolčanov je danes še zelo malo. Po vojni so se odselili, še več pa jih je pomrlo. Tako je tudi Cilka izgubila prenekatero prijateljico in znanca. Midve se poznava še izpred vojne. Pravzaprav smo sosedje. Samo cesta je vmes. Travnik, kjer stoji hiška v kateri domuje, smo nekoč imenovali Agnolova gmajna. Bil je v lasti trgovske družine Agnola, ki je imela sredi Ljubljane veliko trgovino s porcelanom in steklenino. Na tej gmajni je bila pod starim kostanjem podolgovata pritlična stavba, nekakšna pristava, ki jo je dala trgovka preurediti v skromno stanovanje za svojega trgovskega slugo Janeza Kikljo, ki ji je zvesto služil dvainštirideset let. Postavni Kikelj je bil vdovec, ko se je oženil z enaindvajsetletno Češnovarjevo Cilko z Dobrove. Dobila sta sina Janeza, ki je bil priden, čeden fant. Izučil se je za trgovskega pomočnika in se zaposlil v trgovini z elektromaterialom v prehodu nebotičnika.

Leto 1942, drugo leto okupacije, se je za Kikljeve že začelo žalostno. Spomladi je umrl Kilkov mož, ki je že dolgo bolehal. Sin, ki je 10. avgusta dopolnil dvajseto leto, je tolažil mater: - Mama, ne jokaj, saj imaš mene. Do smrti bom skrbel zate. - Revež, ni slutil, kako blizu je smrt njemu samemu, - zatarna Cilka.

23. avgusta 1942. Nedelja

Komaj se je rahlo zasvitalo, nas je zbudil hrup na cesti. Koraki, italijanska govornica. Stopila sem k oknu in videla, da so vojaki zastražili vse izhode

bližnjih hiš. Največ se jih je motalo onkraj ceste, kjer sta živela Kikljeva in še neka družina Agnolovega delavca. Blokada, nas je spreletelo. Mož me je mrzlično zgrabil za roko: - Če imaš kaj doma, brž prinesi! Res sem prav prejšnji dan prinesla nekaj literature OF iz Splošne bolnišnice, kjer smo se na oddelku dr. Marinčka, po uvidevnosti tega zavednega zdravnika in strežnice redovnice sestre Festine sestajali s »pacienti« sodelavci OF, mladimi kulturniki, prinašali in odnašali obvestila in literaturo. Tistikrat sem poleg drugega prinesla domov rdečo knjižico Borovih pesmi Previharimo viharje. Kako bridko nam je bilo, ko smo morali vse to uničiti.

Čakali smo, kdaj bodo začeli razbijati po vratih. Pa nič. Le onkraj ceste je bil hrup vse večji. Potem sem izza zavese videla, da so vojaki odpeljali Kikljevega Janeza po cesti navzgor proti Rožniku. V srce nas je prizadelo, a še nismo hoteli verjeti najhujšega. Upanje je splahnelo, ko so vojaki vrnili in spet je bil velik hrup onkraj ceste. Zatem so začeli Kikljevi sostanovalci nositi ven svoje pohištvo. Kje je Cilka? smo se s strahom spraševali. Končno, po daljšem času, smo jo zagledali. V naročju je nosila rožo v velikem loncu in kot omamljena omahovala prek travnika proti leseni šupi. Potem je nekaj pogumnih sosedov začelo nositi ven njene stvari, ko so vojaki pripeljali kamion z nafto in jo v velikih curkih brizgali po hiši in kostanju, da ju bodo zažgali. A ni hotelo goreti. Čeprav so ponovno pripeljali nafto, polivali z njo hišo, metali na streho suho smrečje, se ogenj ni razgorel. Le streha je končno zgorela in se je sesedla.

Bridkost - zapisana v rožnodolski kroniki

Naj povzamem na kratko Cilkino pripoved o najbolj žalostnem dogodku njenega življenja, ki smo jo vnesli tudi v rožnodolsko kroniko NOV:

»Ob pol štirih zjutraj sem zaslišala korake pred hišo. Janez se je zbudil ob pol šestih. Takrat sem že vedela, da so vojaki obkolili hišo in mu to povedala. Planil je iz postelje, a prestrašil se ni. Saj je bil že trikrat odpeljan ob blokadah in se vselej srečno vrnil. Prosil je, naj hitro pripravim

Pred leti je Kikljeva Cilka prejela odlikovanje - medaljo zasluge za narod. Na sliki: odlikovanje ji izroča odbornik krajevnega organizacije ZB NOV Rožna dolina, zdaj je pokojni Jože Kožar

zajtrk, da ne bo šel lačen z doma. Komaj je pojedel, je vstopil italijanski vojak in prosil malo mleka. Dala sem mu, Janez pa ga je vprašal, če bo blokada. Vojak je pritrdil. Ko je odšel, sva se s sinom pomenkovala, kako bo, če ga zdaj odpeljejo in Janez mi je naročil: - Mama, glej, da ne boš jokala, ne maram, da Italijani vidijo tvoje solze! Zlikal si je hlače, da ne bo šel tak z doma. Bila je pač nedelja. Tedaj so v hišo stopili vojaki s čeladami na glavah. Eden med njimi je govoril slovensko, v ljubljansčini. Vprašal je za Janeza Kikljo. - To sem jaz, je rekel Janez.

Začeli so s preiskavo. Nič nisva bila vznemirjena, saj sva bila prepričana, da ne bodo nič našli. Preiskali so drvarnico in podstrešje, nato še sobo in kuhinjo. Hoteli so že oditi, ko se je slovensko govoreči vojak sklonil in potegnil izpod štedilnika zaboj za smeti.

- Kaj pa je to? je rekel in pobral iz smeti neki papir. Bil je kos Slovenskega poročevalca. Hudo

sva se prestrašila, a tega nisva pokazala. Začeli so sina zasliševati, od koga in kje je dobil ta papir. Trdil je, da zanj sploh ne ve. Nato je slovensko govoreči vojak zahteval od Janeza legitimacijo. Ko jo je pregledal, mu je rekel, naj se obleče. Meni pa je rekel: - Pa ste ga izgubila. Ne jaz ne sin nisva slutila, kaj te besede pomenijo. Ko sem mu dala nekaj brašna s seboj, so se vojaki smejali. Poslovala sva se, nisva slutila, da za zmeraj.

Janez je padel kot junak

Ob osmih so ga odvedli proti Čadu. Ko so se vojaki vrnili, so me začeli zasliševati, s kom je Janez hodil in kdo je zahajal k nam. Nič niso zvedeli od mene. Potem so šli zasliševati sosedo in mu končno dovolili, da je z nosil ven pohištvo. Meni pa niso dovolili ven. Rekli so mi, da bom živa zgorela s hišo vred. Bilo mi je tako grozno, da se sploh nisem mogla več prestrašiti. Šele čez čas je prišel neki civilist in mi ukazal, naj z nosim ven pohištvo, ker bodo hišo takoj zažgali. Bila sem vsa zmedena, da nisem vedela, kaj delam. Pomagali so mi sosedje. Moj fant je bil takrat že mrtev. Pozneje sem zvedela, da je umrl kot junak. Povedala mi je pokojna Ivanka Špacapanova s Ceste na Drenikov vrh, ki je skoz okno skrivaj vse opazovala. Janeza so odvedli na travnik pri Čadovi gostilni. Dali so mu cigareto. Ko je kadil, so mu hoteli zavezati oči, a je odklonil. Z odvezanimi očmi in cigareto v ustih je zrvan stal pred fašističnimi puškami.

Cilka je gostovala pri sosedih. Njeno revno imetje, ki so ji ga iz že goreče hiše rešili sosedje, je bilo nakopičeno v šupi na travniku. Spomnili smo se, da je vmes prav gotovo še kaj Janezove obleke, ki bi jo naši fantje v hosti še kako potrebovali. Sporočili smo ji to in kmalu je prišla z velikim zavojem. V njem je bil Janezov hubertus, gojzarji, pumparice in še nekaj druge obleke. Opravičevala se je, da ni več. Dosti obleke fant ni imel. Nekaj pa so mu raznesli Italijani. Ko je odhajal, se je dobro oblekel, ker je mislil, da gre v internacijo. Tudi zlato uro je vzel s seboj. Nikoli več je ni videla.

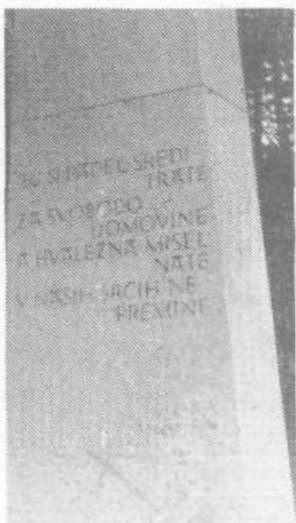
Majhen je danes Cilkov svet. Strnil se je le na hiško, v kateri prebiva in na tisto zelenje krog nje in na - spomine. Kadar pridejo otroci - pravi, si ogledujem tega ali onega pa si mislim, kako lepo bi bilo, če bi bila moja pravnučka... Beseda se ji zatakne, pretрга, z roko seže k očem.

Tako preživlja Kikljeva Cilka svoje »jubilejno« leto, ki se zdaj izteka proti zadnji letošnji obletnici, ko bo 7. decembra praznovala svoj devetdeseti rojstni dan.

INA SLOKAN

Janez Kikelj, ustreljen od Italijanov na Čadovem travniku pod Rožnikom 23. avgusta 1942

Spominski kamen na Čadovem travniku, kjer je bil Janez Kikelj ustreljen

Cilka (levo) v pomenku s sosedo Mici Štolbovo. Na klopi poleg sebe ima Cilka časopise, ki jih rada prebira